

فهرست

سنت‌های خداوند در زندگی

درس ششم: سنت‌های خداوند در زندگی ۴۴
سؤال‌های امتحانی ۴۹

بازگشت

درس هفتم: بازگشت ۵۲
سؤال‌های امتحانی ۵۵

احکام الهی در زندگی امروز

درس هشتم: احکام الهی در زندگی امروز ۵۹
سؤال‌های امتحانی ۶۳

پایه‌های استوار

درس نهم: پایه‌های استوار ۶۶
سؤال‌های امتحانی ۷۰

تمدن جدید و مسئولیت ما

درس دهم: تمدن جدید و مسئولیت ما ۷۳
سؤال‌های امتحانی ۸۰

هستی بخش

درس اول: هستی‌بخش ۷
سؤال‌های امتحانی ۱۰

یگانگی بی‌همتا

درس دوم: یگانگی بی‌همتا ۱۴
سؤال‌های امتحانی ۱۸

توحید و سبک زندگی

درس سوم: توحید و سبک زندگی ۲۱
سؤال‌های امتحانی ۲۴

فقط برای او

درس چهارم: فقط برای او ۲۸
سؤال‌های امتحانی ۳۲

قدرت پرواز

درس پنجم: قدرت پرواز ۳۶
سؤال‌های امتحانی ۴۰

۸۳	خلاصه درس‌ها
۱۰۴	نمونه امتحان نیم‌سال اول
۱۰۶	نمونه امتحان نیم‌سال دوم
۱۱۱	پاسخ‌نامه تشریحی

تکر در متن

مقدمه اول: ما و این جهان پدیده‌هایی هستیم که هستی و وجودمان از خود ما نیست.
مقدمه دوم: موجوداتی که هستی‌شان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند پدیده‌ای هستند که در وجودش به خودش متکی باشد که آن موجود خداست.

تدبر در قرآن ۱

آیه ۱۵، فاطر

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ ﴾

انتم الفقراء إلى الله

و الله هو الغني الحميد ﴿

ای مردم

شما به خداوند نیازمند هستید

و خداست که [تنها] بی‌نیاز ستوده است.

پیام آیه

۱ نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟ نیاز انسان به خدا شامل همه چیزهاست حتی در وجودش به خدا نیازمند است.

۲ چرا خداوند می‌تواند نیاز انسان و هر موجود دیگری را برطرف کند؟ زیرا خداوند در ذات خود غنی است ولی موجودات به خداوند که بی‌نیاز است وابسته هستند.

نیازمندی جهان به خدا در بقا

○ رابطه جهان با خداوند با رابطه بتا و مسجد متفاوت است. زیرا:

مسجد از مصالح ساختمانی مانند خاک و سنگ و چوب به وجود آمده که این مصالح را بتا به وجود نیاورده است، بلکه بتا تنها از این مصالح استفاده کرده و با کنار هم قراردادن آنها، مسجد را ساخته است. پس کار بتا فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش است، اما جهان در وجودش به وابسته است؛ یعنی همه موجودات را خداوند به وجود آورده است و هر لحظه هم بخواهد می‌تواند آنها را از بین ببرد؛ یعنی جهت جهان در هر لحظه به خداوند وابسته است و این نیاز هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود.

مثال: رابطه خدا با جهان، تا حدودی شبیه رابطه مولد برق با جریان برق است. اگر مولد برق قطع شود، جریان برق هم قطع می‌شود و لامپ‌های متصل خاموش می‌شوند.

ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست
تا که ما باشیم با تو در میان
تو وجود مطلق، فانی نما
حمله‌مان از باد باشد دم به دم
هستی ما جمله از ایجاد توست
عاشق خود کرده بودی نیست را
لطف تو ناگفته ما می‌شنود

ما چو ناییم و نوا در ما ز توست
ما که باشیم ای تو ما را جان جان
ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما
ما همه شیران ولی شیر عالم
باد ما و بود ما از داد توست
لذت هستی نمودی نیست را
ما نبودیم و تقاضامان نبود

شعر مولوی بیانگر نیاز موجودات به خداوند است.

تدبر در قرآن ۲

آیه ۲۹، رحمان

﴿ يسأله من في السماوات و الارض ﴾

كُلِّ يَوْمٍ هو في شأنٍ ﴿

هر آن چه در آسمان‌ها و زمین است، پیوسته از او درخواست می‌کند.

او همواره دست‌اندرکار امری است.

پیام آیه

۱ چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟ چون موجودات همان گونه که در وجود، به خدا وابسته هستند؛ در بقا نیز به خدا وابسته بوده و پیوسته در حال نیازخواستن از خدا هستند.

۲ چرا خداوند هر لحظه دست اندر کار امری است؟ زیرا خداوند مانند موجودات دارای نقص نیست که خسته شود و کاری انجام ندهد؛ پیوسته از وجود خداوند به جهان و موجودات، فیض می رسد.

ثمره درک نیازمندی به خدای بی نیاز

انسان: آگاه: دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می کند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می داند.
ناآگاه: نسبت به نیاز دائمی انسان به خدا بی توجه است.

هر چه معرفت انسان به خود و رابطه اش با خدا بیشتر شود، نیاز به او را بیشتر احساس می کند و بندگی و عجز خود را بیشتر ابراز می کند.

افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش عبودیت و بندگی

حدیث

پیامبر ﷺ فرمود:

«اللهم لا تكلني الى نفسي طرفة عين ابدأ» خدایا مرا چشم برهم زدن به خودم وامگذار.

پیام حدیث

پیامبر اسلام ﷺ با مقام و منزلت خود در درگاه الهی عاجزانه می خواهد که خداوند یک لحظه هم لطف و رحمتش را از او نگیرد.

نور هستی

قرآن رابطه خداوند در جهان هستی را با کلمه «نور» برای ما بیان می کند.

آیه ۳۵، نور

﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ خداوند نور آسمان ها و زمین است.

نور چیزی است که: خودش پیدا و آشکار است، سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر می شود.

خداوند نور هستی است یعنی: تمام موجودات «وجود» خود را از او می گیرند.

موجودات به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می گذارند.

نکته: هر موجودی در حد خودش تجلی بخش خداوند و نشان دهنده حکمت، رحمت و قدرت خداست. پس با دقت در جهان هستی، در هر چیزی می توان خدا و علم و قدرت او را دید.

شعر

دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید

به صحرا بنگرم صحرا تو بینم / به دریا بنگرم دریا تو بینم
به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم

تفکر در حدیث

حضرت علی رضی الله عنه می فرماید:

«ما رأيت شيئاً

ألا و رأيت الله

قبله، و بعده، و معه،»

هیچ چیزی را ندیدم

مگر این که خداوند را

قبل و بعد و با آن دیدم.

پیام حدیث

مقصود حضرت علی علیه السلام این است که هر چیزی در جهان قبل از پیدایش، نیازمند خدا بوده است. هم‌چنین در هنگام موجودبودن به خداوند در بقا وابسته است وقتی که نابود شود نیز به قدرت خدا نابود شده و خدا بعد از آن است.

این که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست؛ در نگاه اول مشکل به نظر می‌آید. اما هدفی قابل دسترس است.

این هدف به خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب دارند بیشتر در دسترس است.

برای رسیدن به آن باید: قدم پیش بگذاریم.

با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم.

ناتوانی انسان در شناخت ذات و چیستی خداوند

پرسش: آیا می‌توان به ذات و چیستی خداوند پی برد؟

پاسخ: موضوعاتی که می‌خواهیم آن‌ها را بشناسیم دو دسته‌اند:

دسته اول: موضوعاتی که در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند؛ یعنی چیزهایی که ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات آن‌ها را دارد. زیرا اموری محدود هستند مثل گیاهان، حیوانات، ستارگان و ...

دسته دوم: موضوعاتی که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد، زیرا لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است. ما به دلیل ذهن محدود خود نمی‌توانیم چیزهای نامحدود را تصور کنیم و چگونگی آن‌ها را دریابیم.

نکته مهم: خداوند حقیقتی نامحدود دارد و ذهن ما گنجایش درک و احاطه بر او را ندارد. ما تنها صفات و اسماء او را می‌توانیم بشناسیم نه چیستی و ذات او را.

حدیث

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

«تفکروا فی کل شیء»

و لا تفکروا فی ذات الله»

در همه چیز تفکر کنید

ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.

پیام حدیث

۱- ذهن ما محدود است و نمی‌تواند ذات خداوند را دریابد.

۲- انسان تنها می‌تواند صفات و اسماء و نشانه‌های خداوند را بشناسد.

اندیشه و تحقیق

با وجود شباهت‌های ظاهری رابطه خدا و جهان با رابطه ساعت‌ساز و ساعت، تفاوت‌های این دو رابطه را بنویسید.

۱- خداوند همه چیزهای جهان را به وجود آورده است، ولی ساعت‌ساز با استفاده از مواد اولیه ساعت را ساخته است.

۲- خداوند هر لحظه جهان را هدایت می‌کند، ولی اگر ساعت عقب بماند یا خراب شود نیازمند حضور ساعت‌ساز است.

۳- ساعت‌ساز در حقیقت اجزاء ساعت را در کنار هم گذاشته است ولی خداوند اجزاء جهان را هم به وجود آورده و هم در کنار هم قرار داده است.

سؤال‌های امتحانی

آیات، احادیث و ترجمه

- ۱- آیه شریفه ﴿یا ایها الناس انتم الفقراء الى الله و الله هو الغنی الحمید﴾ به کدام نیاز موجودات به خداوند اشاره می‌کند؟
- ۲- با توجه به آیه شریفه ﴿یسألہ من فی السموات و الارض کل یوم هو فی شأن﴾ خداوند متعال چگونه ارتباطی با موجودات دارد؟
- ۳- با توجه به حدیث شریف «اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفه عین ابداً» پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله چه درخواستی از خداوند دارد؟
- ۴- با توجه به آیه شریفه ﴿الله نور السموات و الارض﴾ پاسخ دهید: الف) ارتباط موجودات جهان با خداوند چگونه تشبیه شده است؟ ب) چه ارتباطی میان نور و وجود خدا در جهان می‌توان پیدا کرد؟

۵- پیام حدیث شریف «ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و بعده و معه» چیست؟

۶- اگر به حدیث «تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذات الله» توجه کنیم، انسان به تفکر در چه چیزی تشویق شده است؟ چرا؟
جملات درست یا نادرست را مشخص کنید.

۷- ذهن انسان گنجایش فهم هر نوع موضوعی را دارد، چون ذهن ما غیرمادی است.

۸- رسیدن به معرفت والا و عمیق برای همه انسان‌ها قابل دسترس است.

۹- هر موجودی در حد خودش، تجلی بخش خداوند و نشانگر حکمت و قدرت اوست.

۱۰- همه انسان‌ها دائماً سایه لطف و رحمت خداوند را بر سر خود حس می‌کنند.

۱۱- افزایش خودشناسی به افزایش عبودیت و بندگی انسان منتهی می‌شود.

۱۲- رابطه جهان با خداوند را می‌توان تا حدودی مانند رابطه بنا و ساختمان دانست.

۱۳- موجودات جهان پدیده‌هایی هستند که وجودشان از خودشان نیست.

۱۴- انسان براساس فطرت خویش می‌تواند حضور خداوند را به درستی درک کند.

جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

۱۵- افزایش خودشناسی باعث درک بیشتر انسان نسبت به خداوند متعال می‌شود.

۱۶- خداوند نور هستی است، یعنی تمام موجودات خود را از او می‌گیرند.

۱۷- برای رسیدن به معرفت عمیق و والا کافی است قدم پیش بگذاریم و با حرکت کنیم.

۱۸- ذهن انسان گنجایش فهم اموری را دارد که هستند.

۱۹- انسان با تفکر می‌تواند به خداوند شناخت پیدا کند، نه نسبت به ذات خداوند.

۲۰- پدیده‌ها برای به وجود آمدن نیازمند هستند.

به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

۲۱- انسان در قدم اول، چگونه خدا را می‌شناسد و حضورش را درک می‌کند؟

۲۲- نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟

۲۳- جهان، چگونه و در چه زمانی به خداوند نیازمند است؟

۲۴- درک بیشتر فقر و نیاز انسان منتهی به چه چیزی می‌شود؟

۲۵- قرآن کریم، خداوند را نسبت به جهان به چه چیزی تشبیه می‌کند؟

۲۶- ذهن انسان در مورد خداوند توانایی درک چه چیزهایی را دارد؟

۲۷- چه اموری در حوزه شناخت ذهن انسان قرار نمی‌گیرند؟

به سؤالات زیر پاسخ تشریحی دهید.

۲۸- دو مقدمه استدلال نیازمندی موجودات جهان به خداوند را توضیح دهید.

۲۹- تفاوت رابطه بنا و ساختمان با رابطه جهان با خداوند را توضیح دهید.

۳۰- ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز چیست؟

۳۱- خداوند نور هستی است یعنی چه؟ توضیح دهید.

۳۲- چرا انسان در شناخت ذات خداوند ناتوان است؟

گزینه صحیح را مشخص کنید.

۳۳- بیت «ذات نایافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی بخش» با کدام گزینه از لحاظ مفهومی نزدیک تر است؟

(۱) هر چیزی که وجودش از خودش باشد، در هستی محتاج به دیگری نیست.

(۲) نیازمندی موجودی که ذات و حقیقتش مساوی با موجود بودن باشد، به دیگری است.

(۳) هر چیزی که وجودش از خودش نباشد، برای موجود شدن نیازمند به دیگری است.

(۴) هر پدیده در پیدایش نیازمند دیگری است، ولی در هستی بخشیدن می‌تواند متکی به خود باشد.

۳۴- اگر گفته شود «هر چیزی پیش از آن که نمایش دهنده خودش باشد، نشانگر وجود خالق خود است.» پیام کدام عبارت شریفه را تفهیم جان خود کرده‌ایم؟

- (۱) ﴿إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ﴾
 (۲) ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾
 (۳) ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾
 (۴) ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

۳۵- یک چیز در چه صورتی برای موجود بودنش به دیگری نیازمند نیست؟

- (۱) افعالش از ذاتش سرچشمه بگیرد.
 (۲) بین صفات و ذاتش دوگانگی باشد.
 (۳) وجودش از ذاتش سرچشمه نگرفته باشد.
 (۴) ذات و حقیقتش مساوی با موجود بودن باشد.
 ۳۶- درک بالای فقر نسبت به خدا و عبودیت و بندگی اولیای دین، نتیجه است و تشبیه رابطه انسان با خدا به رابطه پرتوهای نور با منبع نور نشأت گرفته از مسئله می باشد.

- (۱) رسیدن به مراتب حقیقی تکامل - نیازمندی موجودات در پیدایش و بقا به خداوند باری تعالی
 (۲) عرض نیاز حقیقی به پیشگاه خدا - رسیدن به منصب ظهور و حضور در آفرینش به لطف عنایت الهی
 (۳) رسیدن به مراتب حقیقی تکامل - رسیدن به منصب ظهور و حضور در آفرینش به لطف عنایت الهی
 (۴) عرض نیاز حقیقی به پیشگاه خدا - نیازمندی موجودات در پیدایش و بقا به خداوند باری تعالی

۳۷- آن چه در حیطه شناخت آدمی قرار نمی گیرد خداوند است که این امر تابع ذات اوست که عبارت از پیامبر ﷺ مؤید این مسئله است.

- (۱) چیستی - نامحدود - ﴿تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ﴾
 (۲) ابعاد و شکل - متناهی - ﴿تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ﴾
 (۳) چیستی - نامحدود - ﴿لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ﴾
 (۴) ابعاد و شکل - متناهی - ﴿لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ﴾

۳۸- معرفت عمیق و برتر، معرفتی است که و بستر اصلی حرکت به سوی آن است.

- (۱) انسان در پشت پرده ظاهر و در ورای هر چیزی، خدا را ببیند - پاکی و صفای قلب
 (۲) هیچ نقطه مبهم و ناشناخته‌ای برای انسان کاوشگر باقی نگذارد - پاکی و صفای قلب
 (۳) هیچ نقطه مبهم و ناشناخته‌ای برای انسان کاوشگر باقی نگذارد - عزم و تصمیم
 (۴) انسان در پشت پرده ظاهر و در ورای هر چیزی، خدا را ببیند - عزم و تصمیم

پسرخ سؤال‌های امتحانی

- ۱- نیاز انسان در وجود و بقا به خداوند، پیام موردنظر آیه شریفه است.
- ۲- موجودات هر لحظه به خداوند نیازمند هستند و دائم از او نیازهایشان را می‌خواهند.
- ۳- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از خداوند می‌خواهد که او را حتی یک لحظه از لطف و رحمت خود دور ندارد و به خود واگذار نکند.
- ۴- الف) ارتباط جهان با خداوند به ارتباط اشیاء و منبع نور تشبیه شده است.
ب) همان‌گونه که نور خودش هم روشن است و هم باعث روشنی می‌شود، خداوند هم موجود است و هم باعث به وجود آمدن اشیای دیگر می‌شود.
- ۵- پیام حدیث این است که همه‌چیز در وجود، بقا و نابودشدن به خدا وابسته هستند.
- ۶- انسان به تفکر در چیزهایی که ذهنش به آن احاطه دارد، تشویق شده است، مثل صفات و اسماء خداوند.
- ۷- نادرست (ذهن انسان توانایی فهم موضوعات نامحدود را ندارد).
- ۸- درست
- ۹- درست
- ۱۰- نادرست (بعضی از انسان‌ها از حضور خداوند غفلت می‌کنند).
- ۱۱- درست
- ۱۲- نادرست (رابطه جهان با خداوند مانند رابطه بتا و ساختمان نیست).
- ۱۳- درست
- ۱۴- درست
- ۱۵- فقر و نیاز
- ۱۶- وجود
- ۱۷- تصمیم و عزم
- ۱۸- محدود
- ۱۹- اسماء و صفات
- ۲۰- پدیدآورنده
- ۲۱- با فطرت خویش
- ۲۲- انسان در همه‌چیز، حتی وجودش به خدا نیازمند است.
- ۲۳- جهان همیشه و در همه حال به خداوند نیازمند است، هم در وجود و هم در بقا.
- ۲۴- افزایش عبودیت و بندگی
- ۲۵- خداوند در قرآن به نور آسمان‌ها و زمین تشبیه شده است.
- ۲۶- چیزهایی که محدود هستند مثل اسما و صفات الهی
- ۲۷- چیزهای نامحدود در حوزه شناخت ما قرار نمی‌گیرند.
- ۲۸- مقدمه اول: هر چیزی که پدیده است، وجودش از خودش نیست و نمی‌تواند خودش را به وجود بیاورد.
- مقدمه دوم: پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجودشدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد بلکه وجودش از خودش باشد.
- ۲۹- بتا ساختمان را می‌سازد ولی مصالح ساختمانی مثل سنگ و آجر و سیمان را به وجود نیاورده است به همین علت وقتی ساختمان را ساخت دیگر به وجود او نیازی نیست ولی خداوند جهان را به وجود آورده است؛ یعنی هر چیزی در جهان است توسط خداوند به وجود آمده است. به همین علت همان‌گونه که در وجود، جهان نیازمند به خداست در بقای خود هم نیازمند خداوند متعال است.
- ۳۰- هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، نیاز به او بیشتر احساس می‌کند و عجز و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند.
- افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش عبودیت و بندگی
- ۳۱- یعنی تمام موجودات وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند. در واقع هر موجودی در حد خودش تجلی‌بخش خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است.
- ۳۲- زیرا ذات خداوند نامحدود است و ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد، زیرا لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است. به دلیل محدودبودن خود نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم.
- ۳۳- گزینه «۳»
- ۳۴- گزینه «۴»
- ۳۵- گزینه «۴»
- ۳۶- گزینه «۱»
- ۳۷- گزینه «۳»
- ۳۸- گزینه «۱»